

## ZAMONAVIY MAKTABLARDA INFORMATIKA O‘QITISH METODIKASI MUAMMOLARI

**Umarova Fazolat Isomovna**  
*Toshkent shahar Sergeli tumani*  
*55-maktab informatika fani o‘qituvchisi*

**Annotatsiya:** *Ushbu maqolada zamonaviy maktablarda informatika o‘qitish metodikasi muammolari haqida fikr yuritilgan. Axborot texnologiyalari har kuni inson hayotiga tobora ko‘proq kirib bormoqda. Bugungi kunda, hatto eng qadimiy kasblar ham kompyuter dasturlari va turli xil IT texnologiyalarni talab qiladi. Shu munosabat bilan maktablarda informatika kursi joriy qilindi, chunki bolalar kattalarga qaraganda ancha oson va tezroq o‘rganadilar.*

**Kalit so‘zlar:** *Zamonaviy, metod, ta‘lim, axborot, intellektual, faoliyatini, texnologiya, o‘qitish metodikasi, axborot texnologiyalari.*

Bugun har bir inson kelajak haqida, ayniqsa, farzandlarimiz, xususan, ularning ta‘lim-tarbiyasi haqida o‘ylaydi. Bolalarni maktabga jo‘natish orqali ular o‘qish davomida kerakli bilimlarni oladilar va har tomonlama kamol topadi, shuning uchun ota-onalar farzandlarining ta‘lim olishi uchun mas‘uliyatni maktab va o‘qituvchilar zimmasiga yuklaydi, deb hisoblayman. Shu munosabat bilan ta‘lim jarayonining zamonaviy pozitsiyalari va qadriyatlarini qayta ko‘rib chiqish, umumiy ta‘limning yangi ta‘lim standartini takomillashtirish zarurati tug‘iladi.

Hozirgi kunda butun dunyo tadqiqotchilari va pedagoglarda yosh va tez rivojlanayotgan informatika faniga qiziqishi ortib bormoqda. Hozirgi kunda informatika fundamental fanga aylandi. Uni o‘rganish ob‘ekti - axborot, uning tuzilishi va uni qayta ishlash usullari. Keyingi yillarda maktabning "Informatika va AKT" kursi o‘z taraqqiyotining sifat jihatidan yangi bosqichiga qadam qo‘ydi. Ayniqsa, kompyuter savodxonligi deganda nimani nazarda tutganligi haqidagi qarashlar o‘zgardi. Maktablarda informatika fanini joriy etishning boshida kompyuter savodxonligi deganda dasturlash qobiliyati tushunilgan. Endi hammaga ayon bo‘ldiki, maktab informatika fani dasturlash kursi bo‘lmasligi kerak. Hozirgi kunda maktab informatika o‘qituvchisi eng qiyin va qiziqarli kasblardan biridir. O‘qituvchi kompyuter texnologiyalarining rivojlanishini, yangi dasturlarning paydo bo‘lishini va ular bilan ishlashning o‘zgaruvchan texnikasi va usullarini diqqat bilan kuzatishga majburdir. Kompyuter fani o‘qituvchisi doimo savolga duch keladi: "Nima va qanday o‘rgatish kerak? Qanday qilib bolani tez rivojlanayotgan axborot texnologiyalari dunyosida harakat qilishni o‘rgatish kerak? Buning uchun biz o‘zimizni doimiy ravishda takomillashtirib borishimiz kerak, biz shaxsiy qat‘iyat va axborot texnologiyalari olamida va pedagogik sohada sodir bo‘layotgan voqealarni o‘rganishga doimiy intilishimiz kerak.

Maktabda informatika fanini o‘rganish o‘quvchilarga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o‘zlashtirishga yordam beradi. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, bolalar olingan bilimlarni informatika darslarida qo‘llab, boshqa fanlarga tayyorgarlik ko‘rishda foydalanadilar, masalan, xabar tayyorlashda, aytaylik, adabiyot darsida taqdimot tayyorlaydilar. Shunday ekan, informatika o‘qituvchisi boshqa hech kimga o‘xshamasdan o‘quvchilarni o‘z darsi va o‘z predmetiga qiziqtirishi kerak.

Informatika darslari maktab o‘quvchilarining ijodiy rivojlanishiga ham ta‘sir qiladi. Sinfdagi kompyuter nafaqat o‘quvchining ishini nazorat qiladi, balki uning bilim, ko‘nikma va malakalarining kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi. Faqat bizning darslarimizda bolalar o‘zlarini javobni shakllantirish bilan bog‘liq bo‘lmagan tomondan emas, balki texnik bilimlar tomondan ochib berishlari mumkin. Ko‘pincha, sinfda axborot olamida o‘zini ko‘proq rivojlanganligini ko‘rsatadigan bolalar borligini unutmasligimiz kerak. Muammo bu bolalarga ham ma‘lumotga, ham sinfdoshlariga nisbatan ijobiy fikrlashni rivojlantirishga yordam berishdir.

Umumta‘lim maktabida informatika fanini o‘qitishning muammolari va istiqbollari haqida gapirishdan oldin, biz asosiy muammoni - bolalarning informatika fanining o‘quv predmeti sifatidagi ahamiyatini bilishini, shuningdek, uni qo‘llash sohasini aniq tavsiflashni muhokama qilishimiz kerak. Internet, elektron kutubxonalar va kitoblar, raqamli audio-video-foto qurilmalar, mobil telefonlar, planshetlar, cho‘ntak kompyuterlari va kommunikatorlar, ijtimoiy tarmoqlar, bloglar zamonaviy maktab o‘quvchilarida taxminan 20 yil oldin biz mutlaq axborot bo‘shlig‘ida edik, bu erda taqiqlardan boshqa hech narsa yo‘q edi, degan g‘oyani yaratadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, biz informatika o‘qitishning asosiy muammolarini shakllantirishimiz mumkin:

1. Maktab informatikasi barcha maktab fanlari ichida eng yoshi va, ehtimol, eng muammolisi (moddiy-texnik bazaning zaifligi va kadrlar mavjudligi sababli).

2. Informatika fanini o‘rganishda yechilgan muammolar bilimning boshqa predmet sohalari -fizika, matematika, astronomiya va boshqalarga ham tegishli bo‘lib, shuning uchun ham informatika fanini o‘rganish metapredmetli xususiyatga ega.

3. AKT rivojlanishining yuqori sur‘atlari o‘qituvchining doimiy ravishda kompyuter davriy nashrlari va internet resurslari materiallaridan foydalanishga majbur bo‘lishiga olib keladi.

4. Hozirgi vaqtda bolalar kompyuterning mavjudligi haqida nafaqat bilishlari, balki u haqida tasavvurga ega bo‘lishlari bilan cheklanib qolmay, balki u ustida ishlashlari, ushbu texnologiyadan foydalana olishlari kerak . Informatika - bu ob'ektlar yoki jarayonlar haqida emas, balki ularni avtomatlashtirish, yaratish va ishlash usullari, vositalari va texnologiyalari haqidagi fan. Ushbu fan nafaqat uni chuqur o‘rganishni, balki o‘z ta‘limini modernizatsiya qilish uchun bilim, ko‘nikma va ko‘nikmalarni amaliy qo‘llashni, shuningdek, o‘quv yukini optimallashtirishni ham o‘z ichiga oladi. O‘rganish ob'ekti sifatida shaxsiy kompyuterdan foydalaniladi: shaxsiy kompyuter bilan ishlash bo‘yicha asosiy bilim va ko‘nikmalar shakllanadi (qurilmalar, operatsion tizim, dasturiy ta‘minot, ma‘lumotlarni

qidirish usullari). Shu bilan birga, kompyuter o‘rganish vositasi va belgilangan vazifalarni hal qilish vositasidir. Oilalarning moddiy va madaniy saviyasi har xil bo‘lganligi sababli maktab o‘quvchilarining uy vazifalarini bajarish, qiziqishlarini qondirish uchun kompyuterdan foydalanish imkoniyatlari har xil bo‘lib, ta‘lim jarayonini tashkil etishda buni ham hisobga olish kerak.

5. Kompyuterda ishlash 10-30 daqiqadan oshmasligi kerak (o‘quvchilarning yoshiga qarab).

6. Qoidaga ko‘ra, kompyuter texnikasi miqdori etarli emas, shuning uchun kichik guruhlarning birgalikdagi ishini tashkil qilish kerak (har bir kompyuterga 2-4 o‘quvchi).

7. Umuman olganda, barcha sinf o‘quvchilari informatika darslariga zavq bilan boradilar va bu kompyuterning o‘zi fanni o‘rganishga turtki bo‘lishi bilan bog‘liq. Ammo shu bilan birga, vaqt o‘tishi bilan kompyuterlarning inson faoliyatining ko‘plab sohasiga kirib borishi bu qiziqishni susaytiradi.

8. Boshlang‘ich maktab yoshidagi bolalarni tarbiyalashning asosiy muammolaridan biri etakchi faoliyatning o‘yindan o‘qishga keskin o‘zgarishidir. Ta‘lim faoliyatining shakllanishi ko‘pincha bolaning o‘yin ehtiyojlariga to‘g‘ri kelmaydi va u tomonidan juda og‘riqli qabul qilinadi. Ushbu bosqichda, iloji boricha, o‘yin didaktik kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda, asosan o‘yin faoliyatidan ta‘limga silliq o‘tishni tashkil qilish kerak. Eng avvalo, informatika o‘qituvchisi o‘ynay turib dars berishni o‘rganishi kerak.

Yuqorida qayd etilgan muammolar, ayniqsa, boshlang‘ich sinflarda informatika fanini o‘qitishga taalluqlidir, chunki informatika fanini o‘rganish zamonaviy umumta‘limning ajralmas qismi bo‘lib, yosh avlodda dunyoni yangi yaxlit tushuncha va axborot dunyoqarashini, kompyuterni- axborotni qayta ishlashning zamonaviy vositasi sifatida tushunishni shakllantirishga qaratilgan. Bolalar kompyuterdan foydalanishni o‘rganishni boshlashlari kerak bo‘lgan yosh haqida turli xil fikrlar mavjud. Shifokorlar, psixologlar, o‘qituvchilarning zamonaviy tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, gigiyenik va ergonomik talablar bajarilganda kompyuter bilan ishlash boshlang‘ich sinf o‘quvchilari salomatligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmaydi. Agar siz bolalarni haddan tashqari yuklamasdan, o‘z g‘oyalarini tez va ixcham shaklda amalga oshirish uchun joy bersangiz, ular samolyotda harakatlanish qobiliyatini faolroq rivojlantiradi, diqqatini va xotirasini o‘rgatadi, tasavvur va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Boshlang‘ich maktab kursini uzluksiz o‘rganishni ta‘minlash uchun 1-sinfdan boshlab "Informatika va AKT" propedevtika kursida mantiqiy murakkab mavzularni o‘z vaqtida o‘rganishning dolzarbligini alohida ta‘kidlash zarur. Boshlang‘ich sinflarda "Informatika va AKT" fanini o‘rganishdan asosiy maqsad o‘quvchilarda AKT kompetensiyasi asoslarini shakllantirishdan iborat bo‘lib, uning ko‘pgina tarkibiy qismlari universal ta‘lim faoliyati tarkibiga kiradi. Bu ushbu kurs mazmuni uchun asosiy qiymat ko‘rsatmalarini belgilaydi. Mavzuni o‘rganish natijalariga erishish, shuningdek, yuqori darajadagi ta‘limni davom ettirish (shu jumladan, o‘rta va yuqori bosqichlarda "Informatika va AKT" fanini o‘rganish) nuqtai nazaridan eng qimmatlilari kurs mazmunida aks ettirilgan quyidagi kompetensiyalardir:

- Mantiqiy va algoritmik kompetentsiya asoslari, xususan, mantiqiy va algoritmik fikrlash asoslarini o'zlashtirish, algoritmgaga muvofiq harakat qilish va oddiy algoritmlarni qurish qobiliyati.

- Axborot savodxonligi asoslari, xususan, axborotni izlash, olish va taqdim etish usullari va usullarini, shu jumladan turli shakllarda taqdim etilgan ma'lumotlarni: matn, jadval, diagramma, zanjir, to'plamni o'zlashtirish.

- AKT malakasining asoslari, xususan, axborot muammolarini hal qilish uchun kompyuterlardan (va boshqa AKT vositalaridan) foydalanish asoslarini o'zlashtirish.

- Kommunikativ kompetentsiya asoslari. Ushbu o'quv predmeti doirasida axborotni qabul qilish va uzatish bilan bog'liq bo'lgan aloqa kompetentsiyasining jihatlari eng faol rivojlanmoqda. Bu, shuningdek, axborot tushunchalari tizimini o'zlashtirish va ma'lumotni qabul qilish va uzatishda tildan foydalanish bilan bog'liq bo'lgan til kompetentsiyasini o'z ichiga oladi.

Informatika darslarida dunyoni tizimli idrok etish shakllanadi, turli xil tabiiy va ijtimoiy hodisalarning yagona axborot aloqalarini tushunish, tizimli tafakkur rivojlanadi, uning darajasi asosan axborotni tezkor qayta ishlash va uning asosida ongli qarorlar qabul qilish qobiliyati bilan belgilanadi, bu esa o'quvchilardan qo'shimcha imkoniyatlarni va o'qituvchilardan doimiy ravishda yangi o'qitish usullari va vositalaridan foydalanishni talab qiladi.

Maktab informatika kursining mazmuni ma'lum darajada fan taraqqiyotining zamonaviy darajasi va jamiyat talablariga mos kelishi kerak. Kompyuter texnologiyalari, birinchi navbatda, shaxsiy kompyuterlar va ularning dasturiy ta'minotining rivojlanishi shu qadar tez sur'atlar bilan amalga oshirilmoqdaki, uning inson faoliyatining barcha sohalarida kengayishi shu qadar keng qamrovliki, bolalarga informatika fanini sifatli o'rgatish, yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish, shuningdek, bolalarni zamonaviy informatikaning murakkab dunyosi bilan tanishtirishga qodir bo'lgan mutaxassislarni tayyorlash va qayta tayyorlash zarurati tug'iladi.

Informatika fanini o'qitishda uzviylik va izchillik tamoyillari asosida o'qitish metodikasini takomillashtirmasdan turib, yuqoridagi muammolar va hal etilmagan vazifalarni hal etish mumkin emas.

Informatika jamiyatning keyingi rivojlanish jarayonlariga tobora ko'proq ta'sir ko'rsatmoqda. U jamiyatning umumiy salohiyatini va uning rivojlanish istiqbollari belgilovchi dominant omilga aylanadi. Jamiyatni axborotlashtirish zamonaviy sivilizatsiyaning eng muhim tarkibiy qismi bo'lib, u yuqori darajadagi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va rivojlangan axborot tuzilmalari bilan ajralib turadi. Informatika mohiyatan texnik fandan tabiat va jamiyatdagi axborot va axborot jarayonlari haqidagi fundamental fanga aylanib bormoqda.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:**

1. Goldin A. Ta'lim: o'qituvchining nuqtai nazari. [Elektron resurs]: Computerra-Online, 2009 -Kirish rejimi: <http://www.computerra.ru/readitorial/393364/>
2. Axborot savodxonligi: xalqaro istiqbollar / Ed. H. Lau. Trans. ingliz tilidan M.: MCBS, 2010. -B. 240.
3. Kolin K.K. "Informatika" ta'lim sohasining tuzilishi va mazmuni to'g'risida // Informatika va ta'lim. - 2000. - №10. - B.3-10.
4. Korotkov N. Maktabda informatika: hozirgi va kelajak / N. K. Korotkov // Xalq ta'limi, 2008. -No 6.-S. 176- 180.
5. Kruk C. Kelajak maktablari // Internetda gumanitar tadqiqotlar / Ed. A.E. Voiskunskiy. M.: Mojaisk-Terra, 2000. - P.314-332.
6. Kuznetsov A.A., Beshenkov S.A., Rakitina E.A. Informatikaning zamonaviy kursi: elementlardan tizimga // Informatika va ta'lim. - 2004. - №1. - B.2-8.